

Wyniki badań Gugołka i wsp. [12] Strychalskiego i wsp. [20] oraz Wyczlinga i wsp. [27] wskazują na dość niskie możliwości wykorzystania DDGS pszennego (2,5%) w żywieniu królików. Natomiast wyniki Alagóna i wsp. [2] wykazały, że możliwe jest włączenie nawet 20% tej paszy do dawki pokarmowej. Przyczyną tak rozbieżnych wyników mogła być różna zawartość mikotoksyn w paszy. Zagadnienie to wymaga jednak odrębnych badań.

Jak wskazuje praktyka, wywary gorzelniane są coraz powszechniej stosowane w żywieniu królików. W badaniach Chrastrinová i wsp. [6] nad możliwością wykorzystania różnych genetycznie modyfikowanych odmian kukurydzy, DDGS nie był już czynnikiem doświadczalnym, lecz jednym ze stałych komponentów w dawce. Jego poziom wynosił 5%.

Na podstawie dokonanej przeglądu literatury można wysnuć ogólny wniosek, że zastosowanie DDGS z różnych zbóż jest możliwe w żywieniu królików. Szereg wyników różnych eksperymentów dowodzi, że udział tych pasz w dawkach, nawet do 20%, poprawia wykorzystanie paszy przez zwierzęta oraz wpływa na wzrost końcowej masy ciała w porównaniu do grup kontrolnych. Zastosowanie suszonych wywarów gorzelnianych może być też korzystne z ekonomicznego punktu widzenia. Dalszych badań wymaga jednak zagadnienie dotyczące zawartości mikotoksyn w wykorzystywanych DDGS, gdyż ich obecność może obniżać wyniki produkcyjne.

Literatura: 1. Alagón G., Arce O.N., Martínez-Paredes E., Ródenas L., Cervera C., Pascual J.J., 2014 – Effect of inclusion of distillers dried grains and solubles from barley, wheat and corn in isonutritive diets on the performance and caecal environment of growing rabbits. *World Rabbit Sci.* 22 (3), 195-205. 2. Alagón G., Arce O.N., Serrano P., Ródenas L., Martínez-Paredes E., Cervera C., Pascual J.J., Pascual M., 2015 – Effect of feeding diets containing barley, wheat and corn distillers dried grains with solubles on carcass traits and meat quality in growing rabbits. *Meat Sci.* 101, 56-62. 3. Avelar E., Jha R., Beltranena E., Cervantes M., Morales A., Zijlstra R.T., 2010 – The effect of feeding wheat distillers dried grain with solubles on growth performance and nutrient digestibility in weaned pigs. *Anim. Feed Sci. Technol.* 160 (1-2), 73-77. 4. Bernal-Barragan H., Vazquez-Pedroso Y., Valdivie-Navarro M., Hernandez-Martinez C.A., Cerrillo-Soto M.A., Juarez-Reyes A.S., Gutierrez-Ornelas E., 2010 – Substitution of sorghum and soybean meal by distillers dried grains with solubles in diets for fattening rabbits. *J. Anim. Sci.* 88, E-Supplement 2. 5. Chelmińska A., Kowalska D., 2013 – The effectiveness of maize DDGS in rabbit diets. *Annals Animal Sci.* 13 (3), 571-585. 6. Chrastrinová L., Chrenková M., Lauková A., Poláčiková M., Formelová Z., Ondruška L., Rařay J., Plachá I., Stropřfová V., Imrichová J., Kandričáková A., Čobanová K., Pomikalová S., 2014 – Genetically modified feeds (maize MON 89034 x NK 603) in rabbit nutrition. 13. BOKU-Symposium Tierernährung 2014, s. 125-130. 7. Chwařstowska-Siwięcka I., Kondratowicz J., Winiarski R., Śmięcińska K., 2011 – Wartość rzeźna oraz wybrane cechy jakościowe mięsa królików ras mięsnych. *Żywność. Nauka. Technologia. Jakość* 2 (75), 136-147. 8. Engelhard T., Helm L., Kluth H., 2008 – Vergleich der Fütterungseigenschaften von Trockenschlempe und Rapsextraktionsschrot. <http://sast23.sachsenhalt.de> 9. Forrester-Anderson I.T., McNitt J., Way R., Way M., 2006 – Fatty acid content of pasture-reared fryer rabbit meat.

J. Food Compos. Anal. 19, 715-719. 10. Ghazalah A.A., Abd-Elsamee Eman M.O., Moustafa S., 2011 – Use of Distillers Dried Grains with Solubles (DDGS) as Replacement for Soybean Meal in Laying Hen Diets. *Int. J. Poultry Sci.* 10 (7), 505-513. 11. Grinsted Jensen H., Björnsson A.H., Lind K.M., 2013 – By-products from ethanol production – the forgotten part of the equation. Possibilities and challenges. IFRO Report 219. Institute of Food and Resource Economics, Kopenhaga. 12. Gugołek A., Juřkiewicz J., Wyczling P., Kowalska D., Strychalski J., Konstantynowicz M., Zwoliński C., 2015 – Productivity and gastrointestinal tract responses of rabbits fed diets containing rapeseed cake and wheat distillers dried grains with solubles. *Anim. Prod. Sci.* 55 (6), 777-785. 13. James C., 2009 – Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2010. ISAAA Brief No. 41 ISAAA, Ithaca, NY (2010). 14. Khattab W., Abughazaleh A., Fievez V., Zahran K., Adel-Fattah F., Ahmed T., 2014 – Dried distiller's grains with solubles (DDGS) inclusion and Allenzyme SSF® supplementation in growing-finishing rabbit diets: impact of growth performance. *Benha Vet. Med. J.* 26 (1), 171-177. 15. Mohamed K.A., Osman A.M.A., Soliman M.A.H., Toson E.M.A., 2013 – Using dried distillers grains with solubles (DDGS) by-product in fattening rabbit diets. *Egyptian Poultry Sci. J.* 33 (IV), 695-702. 16. Nutrition of the rabbit. 2nd edition (Ed. De Blas C., Wiseman J.). CAB International, London, 2010. 17. OECD-FAO Agricultural Outlook 2015-2024. 18. Recent advances in rabbit science (Ed. Maertens L., Coudert P.) ILVO, Mellebeke, 2006, s. 267-268. 19. Soliman A.Z.M., Ahmed F.G., El-Manyawi M.A.F., Abd-El-Ghany F.T.F., 2010 – Effect of corn distiller's dried grains with solubles (DDGS) on growing rabbit performance. *Egyptian J. Rabbit* 20 (1), 31-48. 20. Strychalski J., Juřkiewicz J., Gugołek A., Wyczling P., Daszkiewicz T., Zwoliński C., 2014 – Usability of rapeseed cake and wheat-dried distillers' grains with solubles in the feeding of growing Californian rabbits. *Archiv. Anim. Nutr.* 68 (3), 227-244. 21. Świątkiewicz M., Hanczakowska E., Olszewska A., 2013 – Effect of the diet containing corn distillers dried grains with solubles (DDGS) and NSP hydrolyzing enzymes supplementation on growth performance, carcass traits and meat quality of pigs. *Ann. Anim. Sci.* 13, 2, 313-326. 22. Tudisco R., Calabrò S., Bovera F., Cutrignelli M.I., Nizza A., Piccolo V., Infascelli F., 2010 – Detection of plant species – specific DNA (barley and soybean) in blood, muscle tissue, organs and gastrointestinal contents of rabbit. *World Rabbit Sci.* 18, 83-90. 23. Urdl M., Schauer A., Huber J., Gruber L., 2008 – Fütterung von getrockneter Getreideschlempe in der Milchproduktion. *Viehweirtsch. Fachtagung, Gumpenstein* 35, 59-63. 24. Urriola P.E., Shurson G.C., Stein H.H., 2010 – Digestibility of dietary fiber in distillers coproducts fed to growing pigs. *J. Anim. Sci.* 88 (7), 2373-2381. 25. Vázquez Y., Bernal H., Valdivie M., Gutiérrez E., Castellanos L.M., Hernández C.A., Juárez A., Cerrillo M.A., 2013 – Use of dehydrated distillery grains with solubles in diets for fattening rabbits. *Cuban J. Agricult. Sci.* 47 (1), 45-49. 26. Villamide M.G., De Blas J.C., Carabano R., 1989 – Nutritive value of cereal by-products for rabbits. 2. Wheat bran, corn gluten feed and dried distillers grains with solubles. *J. Appl. Rabbit Res.* 12, 152-155. 27. Wyczling P., Gugołek A., Kowalska D., Kaliniewicz J., Strychalski J., Zwoliński C., 2013 – Wpływ żywienia mieszankami paszowymi z udziałem makuchu rzepakowego i pszennego wywaru gorzelnianego na wyniki rozrodu i profil kwasów tłuszczowych mleka królic. *Rocz. Nauk. Zoot.* 40 (1), 65-76. 28. Youssef A.W., Abd El-Magid S.S., Abd El-Gawad A.H., El-Daly E.F., Ali H.M., 2012 – Effect of Inclusion of Distillers Dried Grains with Solubles (DDGS) on the Productive Performance of Growing Rabbits. *American-Eurasian J. Agric. Environ. Sci.* 12 (3), 321-326.

Psy w sporcie i rekreacji

Janusz Strychalski, Andrzej Gugołek,
Agata Jastrzębska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Na wstępie należy wyjaśnić, czym właściwie jest sport i rekreacja. Słowo sport pochodzi od łacińskiego *desportare*, co tłumaczy się jako „odprężyć się”, „rozerwać”. Rekreacja (łac. *re-*

creo – odnowić, ożywić) stanowi formę podejmowania aktywności umysłowej lub fizycznej, poza codziennymi obowiązkami. Rekreacja jest więc pojęciem nieco szerszym niż sport. Rekreacja ruchowa określana bywa często jako sport rekreacyjny [26].

Według ustawy o sporcie, art. 2 [25], „sportem są wszelkie formy aktywności fizycznej, które przez uczestnictwo doraźne lub zorganizowane wpływają na wypracowanie lub poprawienie kondycji fizycznej i psychicznej, rozwój stosunków społecznych lub osiągnięcie wyników sportowych na wszelkich poziomach. Sport wraz z wychowaniem fizycznym i rehabilitacją ruchową składają się na kulturę fizyczną”. Natomiast według Słownika Języka Polskiego [21], sport jest formą aktywności człowieka,

mającą na celu doskonalenie sprawności fizycznych w ramach współzawodnictwa, indywidualnie lub zbiorowo, według umownych reguł. Judycki [10] zauważa, że istnieją co najmniej trzy koncepcje wyjaśniające, czym jest sport. Można więc wyróżnić ludyczną koncepcję sportu (łac. *ludo* – bawić się, grać), agonistyczną (gr. *agon* – walka) oraz pedagogiczną. Ludyczna koncepcja sportu stanowi jeden z elementów ludycznej koncepcji kultury, której podwaliny zawarł w swoim opracowaniu z 1938 r. Huizinga. Według niej sport jest przede wszystkim zabawą, która jest działaniem nieprzymusowym, wyłączonym z codziennych zajęć i obowiązków. Jeśli taka zabawa połączona jest z grą, jej wyniki nie dadzą się z góry przewidzieć, gdyż taka forma aktywności zakłada równość jej uczestników. Sport w tym ujęciu nie przynosi zysków ekonomicznych ani finansowych. Według koncepcji agonistycznej sport stanowi walkę: z przeszkodą, z czasem, z niebezpieczeństwami ze strony przyrody, z innymi ludźmi będącymi przeciwnikami w rywalizacji. Nie jest więc sport, w takim ujęciu, zabawą, lecz walką, przy czym do przeciwnika powinno się żywić szacunek. Koncepcja pedagogiczna zakłada, że sport jest działalnością człowieka mającą na celu jego wychowanie. Celem tak rozumianego sportu jest wykształcenie w człowieku pożytecznych cech, np. wytrwałości, samodyscypliny, uczciwości.

Żadna z wymienionych definicji i koncepcji sportu nie wspomina o sportach uprawianych razem ze zwierzętami lub też przez same zwierzęta. Wydaje się jednak, że tego typu aktywności stosunkowo łatwo zakwalifikować do którejś koncepcji sportu (np. frisbee może zawierać w sobie elementy zabawy, ale też rywalizacji, czy też doskonalić w człowieku przydatne społecznie cechy jak np. wytrwałość, empatia w stosunku do zwierząt). Także sporty, w których rola człowieka ogranicza się w zasadzie tylko do wcześniejszego przygotowania zwierząt do rywalizacji, można odnieść zarówno do ludycznej, jak i agonistycznej czy pedagogicznej koncepcji. Wyścigi chartów mogą być dla widzów zabawą z elementami rywalizacji, a dla ludzi przygotowujących charty wieloletnim kształtowaniem cierpliwości, dyscypliny w treningach i wielu innych cech. Należy podkreślić, że uprawianie sportu i rekreacji sportowej może być korzystną i przyjemną formą aktywności zarówno dla ludzi, jak i dla zwierząt.

Psy są jednym z najczęściej wykorzystywanych gatunków przez człowieka w celach sportowych i rekreacyjnych. Wynika to z faktu, że zwierzęta te relatywnie szybko się uczą i chętnie współpracują z człowiekiem. Sporty z psem, czyli kynologię sportową uprawiają miliony ludzi na całym świecie. Wiele sportów wywodzi się bezpośrednio z obowiązków psów pracujących, jak np. wyścigi psich zaprzęgów, konkurencje zaganiania owiec czy konkursy psów myśliwskich. Inne wykorzystują pewne naturalne skłonności niektórych typów i ras psów, lecz od samego początku służyły wyłącznie rozrywce, np. frisbee i flyball. Wiele sportów, takich jak np. agility, frisbee czy flyball nie posiada ustalonej polskiej nazwy, pomimo ich stale rosnącej popularności. W przedstawionym opracowaniu o charakterze przeglądowym zaprezentowano **krótką charakterystykę najpopularniejszych sportów kynologicznych.**

Agility (zwinność, ruchliwość) to sport, w którym pies w asyście przewodnika ma do pokonania tor składający się z przeszkód, takich jak: stacjonata, tunel, rękaw, równoważnia, slalom, most i opona [12]. Najwyższe noty uzyskuje pies, który pokona tor w najkrótszym czasie, przy czym za każdy błąd doliczane są punkty karne. O ustawieniu przeszkód i kolejności ich pokonywania przewodnik dowiaduje się dopiero przed zawodami, następnie pies jest prowadzony przez opiekuna za pomocą gestów lub komend słownych. Zgranie na linii człowiek-pies ma więc kluczowe znaczenie w agility. Jest to bardzo widowiskowy i coraz popularniejszy sport. Obecnie organizuje się go jako uatrakcyjnienie wielu wystaw psów rasowych, a także zwierząt gospodarskich. Wśród osób, które nigdy nie brały udziału w agility, popularna jest opinia, że czołowe miejsca zajmują psy takie jak border collie czy owczarki belgijskie. Należy mieć jednak na uwadze, że w ramach współzawodnictwa psy

dzielone są na klasy ze względu na stopień trudności toru i wysokość w kłębie, więc z małym psem także można odnosić agility sukcesy [24].

Bardzo widowiskowym sportem jest frisbee (a dokładniej: dogfrisbee), polegający na rzucaniu przez człowieka specjalnym dyskiem i łapaniu go przez psa [5]. W ramach frisbee wyróżnia się kilka dyscyplin, z których najbardziej znaną jest freestyle. W tej konkurencji przewodnik rzuca dyski (może ich wykorzystać maksymalnie 10) różnymi technikami, takimi jak np. roller, backhand, forehand czy floater. Pies, chwytając dysk, wykonuje jednocześnie efektowną akrobację (tzw. figurę), np. over (czyli przeskok psa nad dowolną częścią ciała człowieka), vault (odbicie się od ciała przewodnika) czy salto. W sporcie tym najlepiej sprawdzają się psy średniej wielkości, stosunkowo lekkie i potrafiące wysoko skakać. Szczególnie predysponowane do uprawiania frisbee są border collie, których na zawodach startuje zwykle 2-3 razy więcej niż wszystkich pozostałych ras łącznie.

Flyball to sport drużynowy dla psów. W ramach współzawodnictwa startują jednocześnie dwie drużyny liczące po cztery psy. Drużyny tworzą sztafety. Zadaniem każdego psa w drużynie jest pokonanie toru z czterema płotkami, uwolnienie piłki ze specjalnie zaprojektowanej wyrzutni i powrót z nią tym samym torem do miejsca startu/mety. W przypadku, gdy pies popełni błąd, np. ominie przeszkodę bokiem lub zgubi piłkę w drodze powrotnej, musi wystartować ponownie po zakończeniu kolejki. Konkurencję tę wygrywa drużyna, która najszybciej ukończy sztafetę [18].

Bardzo widowiskowy jest również dog diving, czyli skoki psa do basenu z wodą. W ramach tej dyscypliny można wyróżnić trzy konkurencje: big air, extreme vertical oraz speed retrieve. W pierwszej z nich mierzona jest odległość, na jaką pies skoczył chwytając aport. W extreme vertical, która obecnie uznawana jest za oddzielną dyscyplinę, pomiarowi podlega wysokość, na której pies chwycił lub strącił zabawkę. W speed retrieve liczy się natomiast czas dopłynięcia psa do zdobyczy zawieszony na końcu basenu. Dog diving jest jednym z najbezpieczniejszych sportów ruchowych dla psów, nie obciążającym zbyt mocno ich stawów [8].

Obedience (OB) to posłuszeństwo sportowe. Ocenia się tu psy za umiejętność wykonywania komend, niektórych nawet w znacznej odległości od przewodnika. Początki tego sportu sięgają lat 30. ubiegłego stulecia. Przez dziesiątki lat obedience uprawiało tylko nieliczne grono pasjonatów, jednak od lat 80. popularność tej dyscypliny ciągle rośnie. Obedience można uprawiać na poziomie amatorskim, ale też można brać udział z psem w nawet bardzo zaawansowanym sportowym współzawodnictwie [15]. Innymi konkurencjami bazującymi na posłuszeństwie są: PT (Pies Towarzyszający – fot. 1), PTT (Pies Towarzysząco-Tropiący) oraz IPO (niem. Internationale Prüfung Ordnung). IPO jest wszechstronną dyscypliną, obejmującą trzy działy: posłuszeństwo, obronę i tropienie. W ramach posłuszeństwa pies powinien umieć wykonywać odpowiednie komendy (również w trakcie wystrzałów). Obrona obejmuje zajęcia z pozorantem (fot. 2), a tropienie to precyzyjna praca na śladzie, przy której pies pracuje wyłącznie tzw. dolnym wiatrem [16]. Znacznie mniej rygorystycznym sportem niż OB i nie tak wymagającym ruchowo jak agility jest rally-obedience (rally-o) – wymyślony przez Charlesa L. Cramera. Na potrzeby zawodów w rally-o stosuje się podział drużyn człowiek-pies na kategorie i klasy. W zamierzeniu rally-o ma być tzw. sportem masowym. Często biorą w nim udział drużyny, które nie są jeszcze przygotowane do startów w tradycyjnym obedience oraz te, dla których zbyt trudnym sportem jest agility [20].

Kolejny sport to taniec z psem. Jest on na tyle widowiskowy, że demonstruje się go co roku w finałowym dniu największej na świecie wystawy psów rasowych Crufts. Wyróżnia się dwa style tańca z psem: heelwork to music oraz freestyle, czyli styl wolny. Pierwszy z nich wywodzi się bezpośrednio z obedience i posiada z nim wiele wspólnych elementów. W stylu wolnym człowiek

Fot. 1. Zajęcia grupowe przygotowujące do egzaminu PT (z archiwum J. Strychalskiego)

Fot. 2. Zajęcia z obrony w ramach IPO (z archiwum J. Strychalskiego)

i pies mogą natomiast prezentować dowolne figury. Obecnie bardzo często oba style łączy się w jedną konkurencję. Przewodnik psa na potrzeby występu przebiera się w wybrany przez siebie kostium, a całość pokazu powinna być umiejętnie wpleciona w związany z tym ubiorem kontekst. Tańcowi z psem towarzyszy muzyka, choć w rzeczywistości dyscyplina ta polega na nauczaniu psa różnych sztuczek i umiejętnym wkomponowaniu ich w program występu [14].

Innym widowiskowym sportem jest zaganianie owiec przez psy. Sport ten został zdominowany przez psy rasy border collie. Pierwsze zawody w zaganianiu owiec odbyły się w Wielkiej Brytanii w 1873 r. Szybko z zawodów lokalnych urosły one do rangi imprez ogólnokrajowych [2]. Ogromną rolę w propagowaniu i organizowaniu tego sportu odgrywa ISDS (International Sheep Dog Society – Międzynarodowe Stowarzyszenie Psów Pasterskich), organizacja założona w 1906 r. w Szkocji, a obecnie najbardziej znana organizacja tego typu na świecie. Co roku rejestruje ona około 6 tys. psów. Warto zauważyć, iż jest to liczba parokrotnie większa od liczby psów border collie rejestrowanych w organizacjach wystawowych [2]. Zawody w pasieniu owiec są rozgrywane w stylach staroangielskim lub farmerskim, w kilku klasach trudności [6]. Coraz częściej widuje się też pokazy psów zaganiających owce przy okazji wystaw zwierząt gospodarskich. Popularność zyskuje również treibball, czyli zaganianie piłek – sport wymyślony przez Jana Nijboera, gdzie pies ma za zadanie przyprowadzić piłki gimnastyczne do bramki, w której stoi jego przewodnik [13]. Treibball, w odróżnieniu od klasycznego zaganiania owiec, jest odpowiednim sportem dla psów w starszym wieku lub nie w pełni sprawnych fizycznie.

Psy osiągające duże prędkości na krótkich dystansach mogą brać udział w próbach smyczy chartów, wyścigach tere-

nowych (courasingu) oraz wyścigach torowych. Do startów w próbach smyczy chartów są uprawnione nie tylko charty z X grupy FCI (Fédération Cynologique Internationale – Międzynarodowa Federacja Kynologiczna), ale też tzw. charty śródziemnomorskie z V grupy FCI: pies faraonów, cimeco, podenco ibicenco i podenco canario, a także psy nierodowodowe. W zawodach courasingu mogą startować wszystkie rasy psów. W wyścigach torowych mogą brać udział tylko charty z grup X i V FCI [11]. Możliwość startowania chartów w różnych dyscyplinach biegowych ma szczególne znaczenie w krajach, w których polowanie z nimi jest zabronione. Największe prędkości na torach, z rekordem wynoszącym 72 km/godzinę, osiągają charty angielskie – greyhoundy (fot. 3), chociaż warto nadmienić, że szczególnie efektowne wizualnie są wyścigi wolniejszych chartów afgańskich (fot. 4). Pierwsze oficjalne wyścigi chartów zorganizowano na łakach pod Hendon Welsh Harp w Anglii w 1776 r., a pierwszy specjalnie przystosowany dla chartów tor powstał w USA. W Anglii taki tor zbudowano dopiero w 1926 r. [12]. Wyścigi chartów cieszą się wielką popularnością w wielu krajach, zwłaszcza anglosaskich, jednak z powodu ich skomercjalizowania i pozbywania się niepotrzebnych chartów przez ich właścicieli są krytykowane przez obrońców praw zwierząt. FCI i stowarzyszony w niej ZKwP (Związek Kynologiczny w Polsce) zabraniają prowadzenia zakładów dotyczących wyścigów chartów. Z kolei courasing jest sportem, w którym para psów goni atrapę ofiary nazywaną wabikiem, ciągniętą po ziemi na naturalnym terenie, zwykle łące. W courasingu bardzo ważna jest nie tylko szybkość psów, ale też ich współpraca oraz zwrotność, ponieważ wabik przesuwany wzdłuż przygotowanych wcześniej lin często, w zaskakujący sposób, zmienia kierunek „ucieczki”. Oceniane są: szybkość-chyżość, zaciętość pościgu, inteligencja, zręczność

Fot. 3. Wyścig torowy greyhoundów w Sopocie, lata 70. XX w. (z archiwum M. Zduńczyk)

Fot. 4. Wyścig torowy chartów afgańskich w Sopocie, lata 70. XX w. (z archiwum M. Zduńczyk)

i kondycja każdego psa. Coursing, jako sport terenowy, stanowi ciekawą alternatywę dla wyścigów torowych, ponieważ nie ogranicza się wyłącznie do chartów i może być uprawiany praktycznie wszędzie. Podczas zawodów **coursingu psy startują „z ręki”**, a nie ze specjalnych boksów startowych. Z tych i innych względów **Związek Kynologiczny w Polsce uważa zawody wyścigów terenowych za godne rozpropagowania, choćby jako sposób spędzania wolnego czasu ze swoim chartem.** Dla psów tej grupy coursing stanowi rozrywkę, podczas której mogą one wykazywać swą naturalną aktywność.

Inną kategorię stanowią sporty zaprzęgowe. Każdemu psu w zaprzęgu zakłada się specjalne szelki, które ułatwiają mu ciągnięcie ciężaru. Dobrze dopasowane szelki nie powinny uciskać łopatek ani ramion psa, nie mogą też ograniczać mu swobodnego oddychania podczas pracy. Należy też pamiętać, aby lina główna, w każdym rodzaju psiego zaprzęgu, kończyła się odpowiednio dobranym amortyzatorem. Na zawodach zaprzęgi różnicuje się pod względem dyscyplin, ilości startujących psów oraz ich ras [17].

W języku angielskim psy zaprzęgowe to „sled dogs”, czyli psy ciągnące sanie; tradycyjnie najpopularniejszą dyscypliną sportu zaprzęgowego na śniegu są właśnie sanie. Elastyczne połączenia wybranych elementów sań sprawiają, że mogą się one przechylać nawet pod kątem 45 stopni, bez odrywania obu płóz od podłoża. Dzięki temu maszer (czyli człowiek kierujący zaprzęgiem), jeśli potrafi odpowiednio balansować ciałem, nie wypada z toru jazdy nawet na ostrych zakrętach. W saniach wyróżnia się wyścigi **krótkodystansowe (sprinterskie)**, **średniodystansowe** oraz wyścigi długodystansowe (co najmniej 100 km). Pierwsze duże zawody, na odległość 408 mil, zorganizowano z inicjatywy Nome Kennel Club na Alasce w 1908 r. Pse zaprzęgi są na Alasce uznawane za sport narodowy. Organizuje się tam dwa najbardziej znane wyścigi długodystansowe na świecie: Iditarod i Yukon Quest [1].

Inną dyscypliną sportową uprawianą na śniegu jest pulka. Do tego sportu używa się małych płaskich sanek zwanych pulką, które znajdują się między psem/psami a maszerem jadącym na nartach. Do tego sportu zaprzęga się psy w liczbie od jednego do czterech i łączy się, jednego za drugim, sztywnymi dyszlami. Im więcej psów jest zaprzęganych do pulki, tym stosuje się większe obciążenie, tak aby ciężar całkowity pulki (pulka, dyszle, liny, uprząż i balast) wynosił 70% masy ciała zaprzężonych psów [17].

Skijoring to sport, w którym maszer biegnie na nartach i jest dodatkowo ciągnięty przez jednego lub dwa psy. Lina łącząca maszera i psy ma długość 3 m. Narty maszera pozbawione są ostrych czubków, aby przypadkiem nie raniły zwierząt. Skijoring, zwłaszcza uprawiany z dwoma psami, może być niebezpieczny, dlatego poleca się go maszerom, którzy bardzo dobrze jeżdżą na nartach biegowych [23].

W Europie coraz większą popularność zdobywają sporty zaprzęgowe uprawiane w warunkach bezśnieżnych. **Canicross jest dyscypliną, w której startują tylko jeden pies i zawodnik poruszający się pieszo.** Bezsprzeczną zaletą canicrossu jest jego bardzo niski koszt. Wystarczy mieć (poza psem) uprząż dla psa, 2-2,5 m linę z amortyzatorem niwelującym niebezpieczne dla psa szarpnięcia oraz szeroki pas biodrowy dla zawodnika. W canicrossie uprawianym wyczynowo uzyskuje się większe prędkości niż w zwykłym sprincie uprawianym bez udziału psa, dlatego na zawodach, w celu zwiększenia bezpieczeństwa psa, buty maszera nie powinny mieć okuć czy protektorów. Zawodnicy zazwyczaj dzieleni są na kategorie kobiet i mężczyzn, często również stosuje się podział ze względu na masę ciała zwierząt.

Inną dyscypliną bezśnieżną jest bikejoring. Jest to sport, w którym pies ciągnie człowieka jadącego na rowerze (fot. 5). Kolarz zazwyczaj pomaga psu pedałując, dzięki czemu zaprzęg może osiągać bardzo duże prędkości. Bikejoring uważany jest za sport ekstremalny. Ze względu na bezpieczeństwo człowieka, do bikejoringu zaprzęga się tylko jednego psa. Podczas zawodów kolarz musi być wyposażony w kask

Fot. 5. Rekreacyjny bikejoring (z archiwum J. Strychalskiego)

ochronny, a rower musi posiadać sprawne, niezależne hamulce na oba koła. Duet pies-człowiek mają zazwyczaj do pokonania dystans 6-8 km [23]. Podobną do bikejoringu dyscypliną jest scooter, **gdzie rower zastąpiono hulajnogą (czyli pojazdem dwukołowym bez napędu mechanicznego).** Tak jak rower, hulajnoga musi posiadać hamulce. W tym sporcie maszer może odpychać się nogą w celu odciążenia psa. Do hulajnogi można podpiąć maksymalnie dwa psy [17]. Jest to sport stosunkowo niebezpieczny.

W Europie, także w Polsce, wielką popularnością cieszy się dyscyplina, w której psy ciągną wózek z maszerem. Wózek pozwala uprawiać sport zaprzęgowy zbliżony do sań, ale w warunkach bezśnieżnych. Zarówno do treningów, jak i na zawodach, używa się względnie lekkich wózków trzykołowych lub cięższych czterokołowych, które można jeszcze dodatkowo dociążyć. Wózek trzykołowy muszą ciągnąć co najmniej dwa psy, a minimalny wiek zawodników to 16 lat. Każdy wózek musi być wyposażony w sprawne hamulce.

Odpowiednikiem pulki jest w warunkach bezśnieżnych roll-pulka. Używa się dwukołowego wózka z koszem, który może przyjąć dodatkowe obciążenie. Podobnie jak w przypadku pulki, psa lub psy zaprzęga się do wózka za pomocą sztywnych dyszli. Za roll-pulką porusza się pieszo maszer.

W sportach psich zaprzęgów bardzo często biorą udział północne psy zaprzęgowe, sklasyfikowane przez Międzynarodową Federację Kynologiczną (FCI) do grupy V, sekcji 1, czyli alaskan malamute, pies grenlandzki, samojed i siberian husky. Można jednak posiadać psa lub psy innej rasy lub tzw. nierasowe i również brać udział w zawodach. Widywano na zawodach, niekiedy znacznej rangi, psy rasy akita, wyżły, border collie, a nawet pudle [4]. Co ciekawe, najszybsze w zaprzęgach są psy, które nie są oficjalnie uznane przez żadną federację kynologiczną: na długich dystansach najlepiej radzą sobie specjalne linie alaskan husky (psy zaprzęgowe hodowane od wielu pokoleń na Alasce), natomiast na krótkich – greystery (mieszkańce wyżłów niemieckich krótkowłosych z chartami angielskimi). Bardzo szybkie są również tzw. eurodogi, które w zależności od pochodzenia, a także kondycji, biorą udział w biegach na dystansach o różnej długości.

Sportem wywodzącym się z psich zaprzęgów i zdobywającym coraz większą popularność jest przeciąganie ciężarów przez psy (ang. weight pulling). Dyscyplinę tę można podzielić na trzy główne rodzaje: weight pulling na kołach, na szynach oraz na śniegu [7]. Zadaniem psa jest przeciągnięcie ciężaru na założoną z góry odległość (w Europie jest to 10 metrów, w USA –16 stóp). Handler (najczęściej jest nim właściciel psa) zachęca psa do ciągnięcia ciężaru na różne sposoby, nie może go jednak dotykać ani wabić smakołykami czy zabawkami. W przeciąganiu ciężarów biorą udział głównie masywne psy bojowe, np. amerykańskie staffordshire teriery czy pitbulteriery, ale spotyka się również północne rasy zaprzęgowe, np. alaskan malamute i siberian husky. W ramach

współzawodnictwa dokonuje się podziału psów na kategorie wagowe, organizowane są też zawody w ramach poszczególnych ras. Odmianą weight pullingu jest dyscyplina zwana weight drag pullingiem, w której psy mają w jak najkrótszym czasie przeciągnąć obciążone specjalne saneczki na odległość około 20 m.

Innym sportem, bardzo często uprawianym w ramach jego ludycznej koncepcji [10], jest dogtrekking. Polega on na pokonaniu określonej trasy przez przewodnika z psem będącym na smyczy (zaleca się używanie smyczy z amortyzatorem). Każda drużyna musi być wyposażona w mapę, telefon komórkowy, a także w wodę i jedzenie dla psa. Uczestnicy zawodów dokonują wyboru długości trasy przed startem. Do wyboru są trzy trasy: FITNESS (ok. 10 km do przejścia), MID (20-25 km) oraz LONG (35-50 km). Na każdej trasie znajdują się punkty kontrolne. Kobiety i mężczyźni klasyfikowani są w oddzielnych kategoriach, wyróżnia się również kategorię rodzinną (z dzieckiem do lat 16).

Kontrowersyjną rozrywką, dawniej bardzo popularną, a obecnie prawie na całym świecie zakazaną, są walki psów. W tym sporcie niezwykłymi psami są głównie pitbulle, będące potomkami dawnych mieszańców buldogów z terierami. Po buldogach odziedziczyły one wielką siłę i chęć walki aż do śmierci, natomiast po terierach – szybkość, spryt i nie mniejszą niż u buldogów agresję [3]. W dawnej Anglii walki psów były uzupełnieniem widowiska szczucia byków buldogami (ang. bull-baiting; dyscypliny tej zabroniono w 1835 r.), z czasem jednak zaczęto organizować dla nich samodzielne pokazy. Walki psów z grupy molosów, takich jak np. owczarki kaukaskie czy owczarki azjatyckie, są do dziś organizowane w państwach byłego ZSRR i w Afganistanie. Bogatą tradycję mają też walki psów na Dalekim Wschodzie. W Japonii do walk psów wykorzystywano akity i tosy, w Chinach głównie psy rasy shar-pei, rzadziej chow chow, w Korei – jindo, a w Tajlandii – thai ridgebacka. Urządzanie walk psów jest potępiane przez rozwinięte społeczeństwa zachodnie, ponieważ we wszystkich dyscyplinach kynologii sportowej to właśnie pies powinien być najwyższym dobrem.

Innym „krwawym” sportem, dawniej bardzo chętnie uprawianym w miastach Anglii, Francji i USA, jest ratting, czyli konkurs zabijania szczurów przez psy z grupy terierów. Na specjalnej zamkniętej arenie, w języku angielskim zwanej „pit”, terier miał za zadanie zabić tyle szczurów, ile funtów sam ważył [3]. Wyznaczony sędzia ze stoperem mierzył czas, w którym pies tego dokonywał. W konkurencji tej przodowały manchester teriery, foksteriery, staffordshire bull teriery i yorkshire teriery.

Istnieją też stosunkowo „młode” dyscypliny, które organizowane są z myślą o tzw. psich atletach, tj. rasach bullowatych. W Polsce mało jeszcze znana jest dyscyplina zwana high jump, w której pies ma doskoczyć do gryzaka i utrzymać go przez kilka sekund w szczękach, przy czym liczy się wysokość, na jakiej zawieszony jest gryzak. Ze względu na wielokrotność powtarzanych przez psy prób i na osiągnięte przez nie wysokości (nawet powyżej 2 m), sport ten jest bardzo atrakcyjny dla widzów. Jego odmianą jest wall climbing, w którym pies musi się wspiąć po pionowej ścianie, aby złapać gryzaka i go utrzymać przez krótki czas. Najlepsze psy potrafią wspiąć się na wysokość około 4 m. Natomiast w konkurencji zwanej spring pole pies ma zadanie jak najdłużej utrzymać się zębami na zawieszonym gryzaku. Podobną konkurencją jest tug of war, w której dwa psy o zbliżonej masie ciała przeciągają tę samą linę, a przegrywa ten, który pierwszy ją puści. Spring pole i tug of war są konkurencjami dla stosunkowo cierpliwych widzów, ponieważ najlepsze psy potrafią utrzymać gryzaka czy linę nawet przez kilka godzin.

Odrębnym zagadnieniem jest rywalizacja w ramach kynologii łowieckiej. W Polsce organizuje się rocznie kilkadziesiąt prób i konkursów pracy dla psów norujących, tropowców i posokowców, wyżłów, aporterów, dzikarzy oraz płochaczy. Mogą brać w nich udział jedynie psy zarejestrowane w Związku Kynologicznym w Polsce lub w innej (zagranicznej) organizacji kynologicznej zrzeszonej w FCI. Regulaminy poszczególnych rodzajów

prób i konkursów pracy określają, które rasy psów myśliwskich mogą wziąć w nich udział [19]. W pewnym uproszczeniu, próby pracy polegają na sprawdzeniu i ocenie wrodzonych cech psów, natomiast konkursy odzwierciedlają umiejętności nabyte przez psy w trakcie szkoleń.

Wystawy psów rasowych, organizowane przez różne organizacje kynologiczne, służą ocenie prezentowanych psów, pozwalają szacować stan hodowli danej rasy i wskazują właścicielom jej dalsze pożądane kierunki. Wystawianie psów jest również postrzegane przez wielu hodowców jako sport [9]. Największą i najstarszą organizacją kynologiczną w naszym kraju jest Związek Kynologiczny w Polsce (ZKwP). W wystawach rangi krajowej lub międzynarodowej organizowanych przez ZKwP mogą brać udział psy zarejestrowane w FCI lub innej organizacji partnerskiej. Do dalszej hodowli mogą być przeznaczone psy, które zdobyły uprawnienia reproduktora lub sukki hodowlanej. Status taki mogą otrzymać tylko psy, które **uzyskały odpowiednie oceny** na trzech wystawach, w tym co najmniej na jednej międzynarodowej lub klubowej. Część ocenianych psów **nie uzyskuje** odpowiednio wysokich ocen i ich właściciele albo rezygnują z czynnego uczestnictwa w dalszych wystawach, albo prezentują swoje psy wielokrotnie, aż do uzyskania satysfakcjonującej oceny. Często na wystawy zgłaszane są również psy posiadające już odpowiednie tytuły, ale ich właścicielom z powodów **ambicjonalnych** czy marketingowych w dalszym ciągu zależy na kolekcjonowaniu medali, np. w klasie weteranów [22].

W opracowaniu nie wymieniono oczywiście wszystkich dyscyplin kynologii sportowej, gdyż jest ich wiele. Obecnie coraz częściej widuje się psy uprawiające sporty bez przymusu i przemocy, co ma prowadzić do zacieśniania więzi między tymi zwierzętami a ich właścicielami oraz budować między nimi prawidłowe relacje. Tak rozumiany sport, niezależnie od dyscypliny, wiele uczy i psa, i jego przewodnika.

Literatura: 1. **Boryczko W.**, 2003 – Zaprzęgi. Historia sportu zaprzęgowego w Polsce. Przedsiębiorstwo Poligraficzne DEKA, Kraków. 2. **Budek E.**, 2008 – Border collie. Agencja Wydawnicza Egros, Warszawa. 3. **Capricorn D.**, 2007 – Bull-i-teriery. Wydawnictwo Capricornus, Warszawa. 4. **Coppinger R., Coppinger L.**, 2002 – Dogs. A new understanding of canine origin, behavior and evolution. University of Chicago Press, Chicago. 5. **Heeter M.**, 2013 – Champion Disc Dog. Cider Mill Press Book Publishers, LLC. 6. **Hornsby A.**, 1998 – The ultimate border collie. Howell Book House, New York. 7. International Weight Pull Association Rule Book, 2015 – www.iwpa.net (dostęp 16.02.2016). 8. **Jakubowski T.**, 2011 – Dalej, wyżej, szybciej. Dog&Sport 2, 4-6. 9. **Janowski A.**, 1999 – Mój pies championem. Agencja Wydawnicza Egros, Warszawa. 10. **Judycki S.**, 2016 – Filozofia sportu. Materiał pobrany z http://www.kul.pl/materialy-do-pobrania_art_19301.html, dostęp 16.02.2016. 11. Międzynarodowy regulamin torowych i terenowych wyścigów chartów FCI, 2012 – Sekretariat Generalny FCI. 12. **Monkiewicz J., Rogowska K., Wajdzik J.**, 2011 – Kynologia. Wiedza o psie. Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu. 13. **Nijboer J.**, 2007 – Treibball für Hunde. Franckh-Kosmos-Verlags-GmbH & Co., Stuttgart. 14. **Ray M., McHugh A.**, 2006 – Dancing with Dogs. Thunder Bay Press. San Diego, USA. 15. Regulamin Międzynarodowy Obediencje, 2016 – Regulamin ZKwP, Główna Komisja Szkolenia Psów. 16. Regulamin Pucharu Polski Zawodów Psów Użytkowych IPO, 2016 – Regulamin ZKwP, Główna Komisja Szkolenia Psów. 17. Regulamin sportowych wyścigów psich zaprzęgów, 2009 – Polski Związek Sportu Psich Zaprzęgów. 18. Regulamin Sportu Flyball, 2016 – Związek Sportu Flyball. 19. Regulaminy prób i konkursów pracy psów myśliwskich, 2007 – Polski Związek Łowiecki, Warszawa. 20. **Schröder A.**, 2013 – Rally Obediencje: Der Hundesport für jedermann. Cadmos Verlag GmbH. 21. Słownik Języka Polskiego, 2007 – Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa. 22. **Strychalski J., Gugolek A.**, 2010 – The analysis of trends in purebred dog breeding in 2000-2010 – data from the National Purebred Dog Shows organized by the Polish Kennel Club, Branch in Olsztyn. Roczniki Naukowe Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego 6 (4), 91-101. 23. **Szurlo M., Szurlo I.**, 2002 – Husky i inne. Sport psich zaprzęgów. Agencja Wydawnicza Egros, Warszawa. 24. **Theby V., Hares M.**, 2010 – Agility, Sport i zabawa. Wydawnictwo RM. 25. Ustawa z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz.U. nr 127, poz. 857; zm.: Dz.U. z 2010 r. nr 151, poz. 1014; z 2011 r. nr 171, poz. 1016). 26. Wielka Encyklopedia PWN, 2004 – Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.